

УДК 336.71:001.895

С. В. Вахнюк,

кандидат економічних наук, Українська академія банківської справи

ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ІНДЕКС ЕКОНОМІЧНОГО ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО РЕЖИМУ ЕКОНОМІКИ ЗНАЇВ

Анотація. У статті розглядається система показників, що характеризують економіку знань. Проводиться дослідження впливу банківської системи на індекс економічного та інституціонального режиму економіки знань. Пропонуються показники, які характеризують міру впливу банківської системи на значення індексу економічного та інституціонального режиму економіки знань.

Annotation. In this article we consider a system of indicators that characterize the knowledge economy. Researched the influence of the banking system on the Economic and Institutional Regime Index of Knowledge Economy. We proposes indicators that characterize the extent of banking system's influencing on the Economic and Institutional Regime Index of Knowledge Economy.

Ключові слова : банківська система, економіка знань, індекс економічного та інституціонального режиму .

Keywords: banking system, Knowledge Economy, Economic and Institutional Regime Index.

Вступ. Сучасний стан економіки України вимагає активізації процесів з перетворення високотехнологічних підприємств та виробництв інтелектуальних послуг в основні джерела формування національного прибутку. Успіх у вирішенні цього стратегічного завдання багато в чому залежатиме від ефективності використання національної банківської системи. Розбудова економіки знань характеризується динамікою визначення показників. Одним з таких показників є індекс економічного та інституціонального режиму (Economic and Institutional Regime Index – EIRI), що дає загальну характеристику умов розвитку економіки і суспільства. В цьому контексті зумовлюється актуальність дослідження впливу банківської системи на зазначений індекс.

Проблема орієнтації банківської системи на стимулювання практичної реалізації інтелектуального потенціалу суспільства підлягала дослідженню та обговорювалась в наукових публікаціях науковцями та практиками такими, як: О.В. Васюренко, В.П. Семиноженко, Т.А. Васильєва, Н.С. Поповенко, О.І. Лаврушин, Н.І. Валенцева, І.Т. Балабанов, Дж. Фінерті, Дж. Хемпел. Однак, незважаючи на отриманні результати досліджень, певні аспекти зазначеної проблеми залишаються актуальними на теперішній час. Зокрема, в публікаціях досі не зустрічалися результати дослідження впливу банківської системи на показники, що характеризують рівень економіки знань в країні.

Постановка задачі. Мета: дослідження характеристики впливу банківської системи на індекс економічного та інституціонального режиму в процесі розбудови економіки знань в країні. Методи: абстрактно-логічний аналіз, узагальнення, економіко-математичне моделювання.

Результати. Основні показники, що характеризують рівень розвитку економіки знань в країнах та регіонах світу, був запропонований робочою групою Світового Банку (World Bank) в рамках спеціальної програми «Знання для розвитку» (Knowledge for Development — K4D) [1]. Структура цих показників представлена на рис.1. Представлені на схемі індекси мають зведений тип – вираховуються як середнє арифметичне параметрів, які знаходяться в їх основі з області визначення від 0 до 10. Висновки робляться на основі значень індексу економіки знань (Knowledge Economy Index – KEI) та індексу знань (Knowledge Index – KI). Перший оцінює ефективність використання країною знань з метою її економічного та суспільного розвитку. Другий оцінює здатність країни створювати, сприймати та розповсюджувати знання. Згідно зі схемою суттєвий вплив на значення KEI спричиняє EIRI, зважаючи на одноосібність своєї спрямованості, тому цей індекс найкращим чином характеризує рівень стимуляції наявних інтелектуальних можливостей суспільства для створення засад економіки знань.

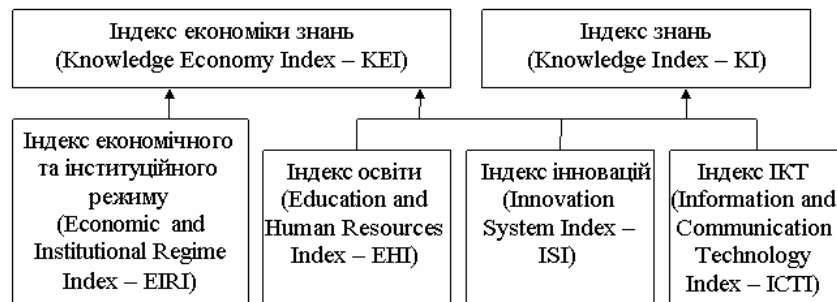

Рис.1. Структура основних показників розвитку економіки знань

EIRI характеризує наступні макроекономічні аспекти: економічне і правове середовище країни, якість державного управління, розвиток бізнесу та приватної ініціативи, здатність суспільства та його інститутів до ефективного використання існуючого і створення нового знання. Для визначення міри впливу на його значення банківської системи введемо відповідний показник $IBeiri$ (Influence of the Banking on EIRI). Обчислення $IBeiri$ буде залежати від того, як банківська система впливає на значення індикаторів на основі яких вираховується EIRI. Індикатори EIRI можна розділити на дві групи: економічного режиму та управління. Перелік індикаторів, що відносяться до групи економічного режиму та пояснення методики їх визначення, представлений в таблиці 1. В таблиці 2 аналогічним чином представлені індикатори групи управління. Слід зазначити, що метод визначення Внутрішнього Валового Продукту (ВВП) в таблицях ґрунтується на витратному підході, тобто враховує вартості усіх куплених товарів та послуг (споживчі витрати, витрати виробничого призначення, інвестиції, приріст вартості запасів, витрати уряду, вартість експорту за мінусом імпорту).

Таблиця 1. Індикатори EIRI групи економічного режиму.

№ п.п.	Індикатор	Визначення
1	Валові інвестиції в основний капітал (Gross Capital Formation – GCF).	Частина ВВП (%), що відноситься до витрат на інвестиції в розвиток провідних галузей економіки країни.
2	Тарифні та нетарифні бар'єри (Tariff & Nontariff Barriers – TNE).	Рівень торговельних бар'єрів країни (заборона та обмеження імпорту, акциз та ліцензування товарів/послуг).
3	Захист інтелектуальної власності (Intellectual Property Protection – IPP).	Рівень міцності захисту інтелектуальної власності в країні.
4	Спійкість банків (Soundness of Banks – SB).	Рівень спійкості комерційних банків в країні.
5	Експорт товарів та послуг (Exports of Goods and Services – EGS).	Частина ВВП (%), що відноситься до вартості експорту товарів та послуг.
6	Спред відсоткових ставок (Interest Rate Spread – IRS).	Розрив між відсотковими ставками, встановленими банками по розміщеними та по залученим коштам.
7	Інтенсивність внутрішньої конкуренції (Intensity of Local Competition – ILC).	Рівень інтенсивності конкуренції на локальних ринках країни.
8	Внутрішній кредит приватному сектору (Domestic Credit to Private Sector – DCPS).	Частина ВВП (%), що відноситься до витрат на фінансове забезпечення внутрішнього приватного сектора (позики, випуск неакціонерних цінних паперів, комерційні кредити, і т.д.).
9	Вартість реєстрації бізнесу (Cost to Register a Business – CDB).	Офіційні вартості реєстрації бізнесу в країні з розрахунку на душу населення.
10	Тривалість старту бізнесу (Days Required to Start a Business – DRSE).	Кількість днів, що потрібно витратити на весь процес початку бізнесу в країні.
11	Вартість укладання угод (Cost to Enforce a Contract – CEC).	Частина вартості угод (%), що відноситься до витрат на забезпечення їх легітимності.

Таблиця 2. Індикатори EIRI групи управління.

№ п.п.	Індикатор	Визначення
1	Якість регулювання (Regulatory Quality – RQ).	Кількість інцидентів неринкової політики державних органів (контроль над цінами, неадекватний банківський нагляд, надмірне регулювання розвитком бізнесу).
2	Верховенство права (Rule of Law – RL).	Ступінь орієнтації законів країни на дотримання інтересів суспільства враховуючи ефективність і передбачуваність судової системи.
3	Ефективність роботи уряду (Government Effectiveness – GE).	Комплексна оцінка якості державних послуг, рівня бюрократії, компетенції державних службовців, незалежності державних службовців від політичного тиску.
4	Гласність і відповідальність (Voice and Accountability – VA).	Комплексна оцінка ступеня цивільних і політичних прав (можливість громадян брати участь у виборі уряду, незалежність засобів масової інформації, відповідальність влади за свої дії).
5	Політична стабільність (Political Stability – PS).	Імовірність того, що уряд країни буде дестабізовано або повалено неконституційними шляхом та / або насильницькими методами.
6	Боротьба з корупцією (Control of Corruption – CC).	Рівень впливу корупції на бізнес середовище залежно від частоти появи необхідності додаткових виплат державним службовцям (хабарів) для досягнення мети.
7	Свобода слова (Press Freedom – PF).	Сукупний бал ступеня свободи засобів масової інформації в країні (від 0 до 30 – «вільні», від 31 до 60 – «частково вільні», від 61 до 100 – «позбавлені свободи»).

В результаті аналізу даних, наведених в таблиці 1 і таблиці 2 можна дійти висновку, що вплив банківської системи на значення EIRI відображують наступні індикатори: валові інвестиції в основний капітал (GCF), спійкість банків (SB), спред ставки відсотку (IRS), інтенсивність внутрішньої конкуренції (ILC), внутрішній кредит приватному сектору (DCPS), якість регулювання (RQ), боротьба з корупцією (CC). Міра впливу на кожен з цих ідентифікаторів проєктується на значення відповідних показників. Область визначення кожного цих показників ми пропонуємо встановити однаково – від 0 до 1. В результаті інтегральний показник $IBeiri$ буде приймати значення від 0 до 7 та вираховуватись за формулою 1:

$$IBeiri = IBgcf + IBsb + IBirs + IBils + IBdcp + IBrq + IBcc \quad (1)$$

Показник $IBgcf$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора валових інвестицій в основний капітал. Він визначає яка частина розміщених банківських коштів в країні була витрачена на проєктне та венчурне фінансування. Оскільки інвестиції в інновації та апробовані проєкти мають різні значення для розвитку економіки знань, їм значення потрібно коригувати ваговими коефіцієнтами (наприклад 1,3 для першого виду інвестицій та 0,7 для другого). Розрахунок $IBgcf$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 2:

$$IBgcf = \frac{BPF}{w1 \times BIi + w2 \times BIp} \quad (2)$$

де:

- BPF – загальна кількість розміщених банківських коштів (Banking Placement Funds);
- BIi – банківські інвестиції в інновації (Banking Investments in innovations);
- BIp – банківські інвестиції в апробовані проєкти (Banking Investments in projects);
- w1, w2 – вагові коефіцієнти відповідно банківських інвестицій в інновації та в апробовані проєкти.

Показник $IBsb$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора стійкості банків. Він визначає кількісне співвідношення банківських установ в країні з різними характеристиками фінансової стійкості. Ці характеристики відносять кожен банк країни до однієї з семи категорій. Розрахунок $IBsb$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 3:

$$IBsb = \frac{QB}{QBg + 2 \times QBp + 3 \times QBs + 4 \times QBm + 5 \times QBw + 6 \times QBb + 7 \times QBt} \quad (3)$$

де:

- QB – загальна кількість банків (Quantity of Banks);
- $QBg, QBp, QBs, QBm, QBw, QBb, QBt$ – кількості банків, що відносяться до категорій стану фінансової стійкості, відповідно: «хороший», «стабільний», «задовільний», «середній», «слабкий», «поганий», «жалювий».

Показник $IBirs$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора спреда відсоткових ставок. Він визначає відношення середнього значення відсоткових ставок по залученим коштам (депозитам) до середнього значення відсоткових ставок по розміщеним коштам банками (кредитам) країни за певний період часу (календарний рік). Розрахунок $IBirs$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 4:

$$IBirs = \frac{IRd}{IRl} \quad (4)$$

де:

- IRd – середнє значення відсоткових ставок банків по залученим коштам (Interest Rate on deposits);
- IRl – середнє значення відсоткових ставок банків по розміщеним коштам (Interest Rate on loans).

Показник $IBic$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора інтенсивності внутрішньої конкуренції. Він визначає відношення наявної кількості власників банківського бізнесу до кількості банківських установ в країні. Під власниками банківського бізнесу слід розуміти володарів контрольних пакетів акцій. До них відносять як незалежні суб'єкти підприємницької діяльності (приватні особи, промислові та фінансові групи і т. д.), так і держава особисто. Розрахунок $IBic$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 5:

$$IBic = \frac{QBO}{QB} \quad (5)$$

де:

- QBO – загальна кількість власників банків (Quantity of Bank Owners).

Показник $IBdcp$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора внутрішнього кредиту приватному сектору. Він визначає яка частина банківських кредитів була спрямована на кредитування приватного сектору всередині країни. Розрахунок $IBdcp$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 6:

$$IBdcp = \frac{BLps}{BL} \quad (6)$$

де:

- BL – загальна сума внутрішніх банківських кредитів (Bank Loans);
- $BLps$ – банківські кредити в приватний сектору (Bank Loans to the private sector).

Показник $IBrq$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора державного регулювання економікою. Його значення обернено пропорційне кількості інцидентів неринкового впливу органів державної влади на банківську систему країни. До таких інцидентів відносять укази, постанови, накази, розпорядження примусового та заборонного змісту (цільові випущення коштів з банківської сфери, заборони та мораторії на види банківської діяльності, лімітування цін і т.д.). Розрахунок $IBrq$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 7:

$$IBrq = \frac{1}{1 + Inmbs} \quad (7)$$

де:

- $Inmbs$ – кількість інцидентів неринкового управління банківською діяльністю (Incidents of non-market bank supervision).

Показник $IBsc$ (ф.1) характеризує вплив банківської системи на значення індикатора боротьби з корупцією. Він визначає яку частину банківських рахунків, операції за участю яких підлягали моніторингу внаслідок мотивованої підозри у причетності до корупційних дій, було заблоковано на протязі певного періоду часу (календарний рік). Розрахунок $IBsc$ ми пропонуємо здійснювати за формулою 8:

$$IBsc = \frac{BAbc}{BAsc} \quad (8)$$

де:

- $BAbc$ – кількість банківських рахунків, що були заблоковані за участь у корупційних схемах (Bank Accounts blocked for corruption);
- $BAsc$ – кількість банківських рахунків, що підлягали моніторингу за підозрою у причетності до корупції (Bank Accounts of suspected corruption).

Висновки. Вплив банківської системи на рівень реалізації інтелектуальних можливостей суспільства в країні найкращим чином характеризує показник міри її впливу на індекс економічного та інституціонального режиму економіки знань – $IBei$. Цей показник комплексний і утворюється сумою значень показників, що характеризують міру впливу банківської системи на відповідні формулючі індикатори індексу економічного та інституціонального режиму. Зростання значень $IBei$ на проміжку від 0 до 7 вказує на зростання впливу банківської системи на утворення засад економіки знань в країні. Дослідження можливостей змін в банківській системі, здатних вплинути на підвищення формулючих показників $IBei$, у разі позитивного результату можуть створити основу для банківського механізму стимулювання економіки знань.

Список використаних джерел

1. Knowledge Assessment Methodology [Електронний ресурс] / Knowledge for Development. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/kam>.
2. Васильєва Т. А. Банківське фінансування інноваційної діяльності: монографія / Т. А. Васильєва. – Суми: Ділові перспективи. – 2006. – 60 с.
3. Клишцов В. Управленческие и технологические инновации [Електронний ресурс] / В. Клишцов, Е. Кузнецова, В. Чернявский - The McKinsey Quarterly. – Режим доступу. – http://www.mckinsey.com/russianquarterly/articles/issue21/01_0210.aspx.
4. Луцьк Л. Інвестиційний потенціал банківської системи України [Текст] / Б. Л. Луцьк, Т. Б. Стечишин // Фінанси України. - 2009. - N 9. - С. 67-77.
5. Медвідь, Т. А. Інноваційна основа розвитку банківського бізнесу [Текст] / Т. А. Медвідь // Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2007. - №1. - С.127.
6. Поповенко, Н.С. Інноваційні процеси у банківській сфері [Текст] / Н.С. Поповенко, Н.Б.Марченко// Економічний простір. - 2008. - N 15. - С. 97-104.
7. Старовойт, О. «Економіка знань» як сфера функціонування інтелекту [Текст] / О. Старовойт // Вищ. освіта України. - 2009. - N 4. - С. 71-75.
8. Федулєва, Л. І. Державна політика розбудови економіки знань: особливості реалізації антикризової стратегії [Текст] / Л. І. Федулєва, Т. М. Корнєєва // Фінанси України. - 2009. - N 10. - С. 3-17.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2010р.